

Přednáška č.6.

Teorie přirozeného práva - první pokus o vysvětlení jak funguje právo ve společnosti.

1. Změna tázání: přechod od otázky "co je právo" k otázce "jak právo funguje": kritika starověkého pojetí přirozeného práva

2. Učení o přirozeném právu: základní kategorie- přirozený stav, přirozený zákon, přirozené právo, dohoda, (T. Hobbes)

3. Význam přirozeně právního myšlení- základy teorie lidských práv (J.Locke)

Zopakování minulé přednášky: starověké právní myšlení

1. Přirozený zákon - zákon přirozeného řádu světa (přírody a společnosti)

2. Přirozený řád je spravedlivým řádem

3. a) Spravedlnost jako objektivní vlastnost vztahů mezi lidmi (Platon)- "každému podle jeho vrozených potřeb a schopností"

b) Spravedlnost jako daná (přirozená) schopnost a cíl jednání člověka- "každému co jeho jest"

1. Kritika starověkého pojetí ideje spravedlnosti

A. - Kritika principu "každému co jeho jest" jako

a) principu spravedlivého dělení statků

b) důkazu přirozenosti práv člověka

První kritika již ve 2. st.př.n.l.- Karneades, žák Akademie označil tento princip za falešný :
- zákony, které vytvářejí lidé nemohou být nikdy spravedlivé, protože se do nich vždy promítá lidský zájem tzn. zákonné právo je sice vytvořeno lidským rozumem, ale bude vždy nespravedlivé

- přirozené právo je sice založeno na ideji spravedlnosti, ale není racionální, je nerozumné - odkazuje se na apriori dané vlastnosti člověka jako faktum

B. T. Akvinský (1225-1274) kritika Aristotelova pojetí přirozeného zákona

- Akvinský odmítá považovat přirozený zákon jen za schopnost našeho jednání,

a) zákon je vždy stanoven rozumem, je to dílo rozumu

b) přirozený zákon je výsledkem věčného zákon, který je dílem božího rozumu a tudíž je vždy spravedlivý

c) přirozenost člověka je jen jedna, je daná bohem- přirozené právo je dané všem stejně

C. N. Machiavelli (1469-1527)- zdrcující kritika starověkého pojetí spravedlnosti a také kritika křesťanského pojetí společnosti (boží obce)

- **nutnost realisticky popisovat svět, taký jaký je - nutnost odhodit "růžové brýle" spravedlnosti,**

- **moc vladaře-zdroj spravedlnosti, kriteriem spravedlnosti je dosažení blaha státu**

- **dobré zákony, resp. právo - nástroj moci, politiky**

Úkol 1

Které z následujících hodnocení odpovídá Vaší představě o přirozenosti člověka?

1. Přirozenost člověka je daná jeho schopností myslet a mluvit
2. Přirozeností člověka je konat jen to, co přináší jemu samému užitek
3. Přirozeností člověka je být svobodnou bytostí
4. Přirozenost člověka je utvářena společensko ekonomickými podmínkami
5. Přirozenost člověka je něco, co se nedá vyjádřit, je nepochopitelná
6. Přirozenost člověka je být kulturní bytostí
7. Přirozenost člověka je zbloudilý výsledek evoluce; člověk je oběť chybné mozkové konstrukce

2. Učení o přirozeném právu: základní kategorie- přirozený stav, přirozený zákon, přirozené právo, dohoda, (Hobbes)

- **Zpochybnění a kritika starověkého právního myšlení - potřeba vysvětlit co je přirozené právo, přirozenost člověka atd.**

T. Hobbes (1588-1679) anglický filosof- mechanický materialismus,

Práce: O tělese, O člověku, O občanu, Leviatan

T. Hobbes- a) odmítá Aristotelovo pojetí člověka jako "zoon politikon";

Podle Hobbesa je to "falešný axiom, je to zřejmý omyl vzešlý z příliš povrchní úvahy o lidské přirozenosti"

Co je přirozeností člověka?

- přirozeností člověka je "dychtit po tom, co je pro něj dobré, a unikat tomu co je pro něj zlé..." - člověk je egoista

- člověk se zmocňuje všeho s čím se dostává do kontaktu - přirozeností člověka je svoboda

- stav absolutní svobody je přirozeným stavem člověka;

tento stav vytvářejí samotní lidé svým jednáním; slovy existenciální filosofie bychom mohli říct, že je to autentický stav jejich bytí

b) Hobbes vysvětluje zákonitosti přirozeného stavu

Základní znaky přirozeného stavu:

1. znak: Základní přirozené právo je "právo všech na všechno":

- všem je dovoleno dělat cokoli vůči komukoli, vlastnit a užívat vše, co chce a může
- všichni jsou si v tomto ohledu rovni

2. znak: "člověk člověku vlkem",

- člověk vystupuje ve svém jednání vždy jako egoista a tak vzájemné vztahy mezi lidmi jsou spíše zlé;

- každý chce uplatnit své přirozené právo za každou cenu a jakýmikoli prostředky

3. znak: válka všech proti všem:

- přirozený stav je stav kde nepanují zákony, není zde ani spravedlnosti ani nespravedlnosti,

- není zde rozdíl mezi "mým" a "tvým",

- není zde pojem majetku, každému náleží to, co si může vzít a to tak dlouho, dokud si to udrží

4. znak: "Právo na všechno je právem na nic"- (přirozené právo se paradoxně projevuje jako ne-právo)

- "strach ze smrti"- z ohrožení života- ze ztráty přirozeného práva na všechno, ze ztráty svobody vede k poznání, že právo všech na všechno je neudržitelné a proto je nutné se jej úplně nebo částečně zříci

- "musí-li už ta válka být, ať to není válka všech proti všem, a ať nám v ní nechybí pomoc"

- změna strategie jednání - na místo schopnosti uplatňovat své přirozené nároky

nastupuje ROZUM

5. znak: prvním přirozeným zákonem je úsilí o mír

- zákon vzniká jako důsledek správné rozumové úvahy člověka vzdát se svých práv - tzn. učinit dobro jiným

- tento akt odevzdávání práv je přirozeným aktem, který konají lidé- občané což je začátek konce přirozeného stavu

6. znak Dohoda: základní zákon svobody

Dohodou končí stav absolutní svobody a nastává období zákonem stanovené svobody

- zákon již stanovuje a zaručuje každému co je jeho a co druhého,

Mechanismus (procedura) dohody:

a) - vůle která se vzdává přirozených práv
chce se dohodnout

b) - veřejná deklarace této vůle

c) - vůle, která tato práva přijímá
konsens-shoda

7. znak Vůle suveréna- vznik společnosti a státu (Leviatan)

- rozumná vůle suveréna přijímá práva a zavazuje se k jejich ochraně: - tato ochrana má zákonnou formu- vůle suveréna se stává zdrojem legality, zákonů

- moc suveréna již není "syrovou" moci, nebo zděděnou, ale je již legitimní (potvrzenou), autorizovanou moci lidmi, kteří se vzdali svých práv na základě rozumné úvahy
(lidé ví, proč se mají této vůli podříditi)

- Suverén není žádný despota nebo egoista, ale ví, co má být, co je dobré pro společnost- to je kritériem správnosti/spravedlnosti zákonů

- vůle a moc panovníka vede ke tvorbě spravedlivých zákonů

DOHODA- ZDROJ LEGALITY A LEGITIMITY

Úkol k přemýšlení:

V běžném jazyce používáme řadu různých vyjádření. Rozhodněte zda je nějaký rozdíl mezi slovy:

dohoda, shoda, konsens

smlouva, úmluva, domluva

Pokud ano, jaký?

8. znak: Život ve společnosti znamená výměnu absolutní svobody za spravedlnost

- lidé životem ve společnosti ztrácejí svojí přirozenost- absolutní svobodu výměnou za jistotu života a spravedlnost;
- přirozenost lidí se mění na občanskou kvalitu, lidé se stávají morální nebo nemorální
- Leviatan (stát) se stává synonymem ztráty přirozenosti člověka výměnou za zákonnou ochranu života

Význam Hobbese v dějinách právního myšlení:

A. klasický představitel přirozeně právního učení- vymezuje základní pojmy: přirozený stav, přirozené právo, přirozený zákon,

	starověké pr.myš.	Hobbes
přiroz. stav	daný,přir.zák. (harmonie)	vytvořeno člověkem (válka)
přiroz.právo	apriori dané, (přir.nerovnost)	absolutní svoboda (rovnost všech)
přiroz.zákon	přir. řád (spravedlnost)	rozum (mír)

B. Hobbese můžeme také považovat za "naivního právního pozitivistu".

Proč?

- protože již uvažuje o zákonném právu, které ke své existenci nepotřebuje přirozené právo
- naivní proto, protože není schopen vysvětlit pozitivitu práva, jak a proč bylo vytvořeno suverénem,
- funkci pozitivního práva zůstává ochraňovat , zajišťovat přirozený zákon- svobodu, i když přirozený stav končí, zákonné právo vytvořené suverénem je jakýmsi vývojovým stupněm přirozeného práva

C. Hobbes je zakladatelem tzv. klasické teorie dohody, tzn. teorie, která vysvětluje vznik společnosti a státu na základě mechanismu dohody

- přirozený stav je nespolečenským stavem, který je vystřídán stavem společenským

3. Význam přirozeněprávního myšlení- základy teorie lidských práv (J.Locke)

J. Locke (1632-1704) - anglický politik a filosof, představitel tzv. klasického empirismu

Rozdíl mezi Lockeovým a Hobbesovým pojetím přirozeného práva:

	Hobbes	Locke
Přirozený stav	absolutní svoboda (válka)	dokonalá svoboda (zlatý věk)
přir. právo	všichni na všechno	základní práva (život,majetek,svoboda)
přir. zákon	mír	ochrana vlastnictví
smysl dohody	ochrana života	zlepšit starost o l.práva

A) Vlastnictví- základní lidské právo

- vlastnictví není darem božím, je to přirozené právo člověka

Jak zjišťuje člověk, že má toto přirozené oprávnění být vlastníkem něčeho?

- vlastnictví začíná přisvojením si části toho, co je společné a patří všem

a) potřeba přisvojit si něco je vedena naší přirozeností přežít

b) přivlastňování se děje na základě práce, jen to co získáme prací může být naším vlastnictvím, - práce legitimizuje to, co si člověk přisvojí

c) právo na majetek je nedotknutelné; získávání majetku jiným způsobem než prací je nemožné a je vlastně krádeží

d) rozum je prostředkem k získání vlastnictví, umožňuje člověku najít prostředky k přivlastnění plodů země

-úsilí o vlastnictví je rozumnou činností děje se podle přirozeného zákona

e) člověk se stává rozumným a osvobozuje se od přirozeného zákona, který mu stanovuje jak má nakládat se svobodou a zjišťuje, že je nutné, aby se o jeho práva starala nějaká autorita- stát

f) společnost, stát vznikají dohodou - lidé se vzdávají jen částí svých práv - smyslem smlouvy je lepší garance základních práv - práva na život, majetek a svobodu

g) Lockeovi nejde jen o zachování života člověka, ale lepší starost (garance) o práva člověka,- základní funkce státu